

Adam Bartosz (Muzeum Okręgowe, Tarnów)

Baskijska legenda obrazkowa z Marcelowego obrazu

Istnieje wiele legend na temat pochodzenia Cyganów/Romów oraz wyjaśniających ich wędrowny los, cechy im przypisywane, wykonywane zawody etc. Kilka wątków legendowych nawiązuje do tekstów biblijnych i Nowego Testamentu¹.

Legendy te – jak się okazuje – występują również w formie swoistych komiksów. Jedną z takich historii obrazkowych jest prezentowany obraz objaśniający prawo Cyganów do kradzieży, nadane im przez samego Boga.

Obraz jest drukiem barwnym wykonanym metodą litografii, niedatowanym (druga połowa XIX wieku?) wydany w słynnej francuskiej oficynie drukarskiej powstałej w 1796 roku². Tytuł historyjki brzmi: *Cygańskie pięć sous*³. W dziewięciu obrazkach historia przytacza przypowieść o uratowaniu małego Dzieciątka Jezus przed oprawcami króla Heroda. Według Marcela Courthiade, jest to historyjka opowiadana w kraju Basków⁴.

¹ Zob. np. Jean-Poul Clebert, *Cigani*, Stvarnost, Zagreb 1967, s. 14 i n.; Adam Bartosz, *Nie bój się Cygana*, Pogranicze, Sejny 2004, s. 19 i n.

² Imagerie d'Épinal. Drukarnia założona w 1796 roku w Wogezach przez Jeana-Charlesa Pellerina. Bardzo popularna w XIX w. i później wytwórnia, gdzie pierwsze obrazki drukowano jeszcze w formie drzeworytniczej. Drukarnia wydawała serie obrazów o tematyce historycznej, obyczajowej, krajoobrazowej, umoralniającej etc. Prezentowany obraz ukazał się w ramach serii humorystycznej w cyklu *Cudowne baśnie moralne*. Od 1986 roku drukarnia jest wpisana do rejestru zabytków i działa jako prywatne muzeum. W ramach zbiorów znajdują się tam stare maszyny drukarskie, 1344 drzeworytów, kilkaset tysięcy obrazów i ponad 6000 kamieni litograficznych z XIX i XX wieku. Zob. https://fr.wikipedia.org/wiki/Imagerie_d%27%C3%89pinal [dostęp: 12.05.2021].

³ *Sou* – drobna moneta francuska.

⁴ Jest to jedna z kilku pozostałych po Marcelu Courthiade rzeczy, których nie zdążyłem mu oddać. Obraz włożył mi któregoś razu do auta z prośbą, abym go oprawił w nową ramę. Tą drogą załatwiał głównie oprawę wielu swoich starych książek. Kilka razy bywając potem u mnie, nigdy nie miał dogodnych warunków do zabrania obrazu, a ja z kolei zapomniałem wziąć go w drogę, kiedy zmierzałem w stronę Francji – *przyp. aut.*

IMAGERIE PELLERIN
Fondée en 1796
SÉRIE AUX ARMES DÉPINAL - N° 22

LES CINQ SOUS DES BOHÉMIENS

HISTOIRES & SCÈNES
Humoristiques
CONTES MORAUX. — MERVEILLEUX

Quand le Roi des Juifs apprit que Jésus était né, il donna l'ordre à ses soldats de mettre à mort tous les enfants de son royaume au-dessous de deux ans.

La Mère-Vierge et Joseph coururent bientôt cet ordre et se préparèrent à quitter le pays. Mais il fallait passer par une ville, et ils ne savaient comment faire pour cacher l'enfant aux soldats.

Une Bohémienne suivait la même route.

Elle vit leur embarras, et leur dit :
— Mettez le petit dans mon bissac, et je le ferai passer, moi, à la barbe des soldats.

La Ste-Vierge remercia bien la Bohémienne et avança, du mieux qu'elle pût, l'enfant dans le bissac.

Les soldats qui gardaient la porte, la laissèrent passer sans lui rien dire, non plus qu'à Joseph.....

Mais ils arrêtaient la Bohémienne :
— Que caches-tu donc dans ton bissac, vieille coquette ?
— Un enfant, mes amis, le plus beau du monde.
— Si tu portais un enfant, tu ne le dirais pas !

Les soldats étaient rangés de chaque côté de la porte, et l'enfant Jésus passa au milieu d'eux dans le bissac de la Bohémienne.

Pour récompenser la Bohémienne d'avoir caché l'Enfant-Jésus aux soldats du Roi, le Bon-Dieu a permis aux Bohémiens de voler cinq sous par jour. S'ils en prennent davantage, ce qu'ils font aussi souvent qu'ils peuvent, ils ne sont responsables que du surplus, d'après la permission du Bon-Dieu.

Ilustrowana legenda, w której Pan Bóg pozwala Cyganom kraść

IMAGERIE PELLERIN
Fondée en 1796
SÉRIE AUX ARMES D'ÉPINAL - N° 22

Quand le Roi des Juifs apprit que
Jésus était né, il donna l'ordre à ses
soldats de mettre à mort tous les
enfants de son royaume au-dessous
de deux ans.

Kiedy Król Żydów dowiedział się że narodził się Jezus, wydał żołnierzom rozkaz zabicia
wszystkich dzieci poniżej drugiego roku życia

LES CINQ SOUS DES BOHÉMIENS

La Mère-Vierge et Joseph connurent bientôt cet ordre et se préparèrent à quitter le pays. Mais il fallait passer par une ville, et ils ne savaient comment faire pour cacher l'enfant aux soldats.

Matka-Dziewica i Józef poznali wkrótce ten rozkaz i przygotowali się do opuszczenia państwa. Ale trzeba było przejść przez miasto a oni nie wiedzieli jak schować Dzieciątka przed żołnierzami

HISTOIRES & SCÈNES
Humoristiques
CONTES MORAUX. — MERVEILLEUX

Une Bohémienne suivait
la même route.

Tą samą drogą szła pewna Cyganka

Widząc ich zakłopotanie rzekła: dajcie małego do mego tobołka,
a ja go przeniosę pod nosem żołnierzy

Święta Dziewica podziękowała Cygance i ułożyła Dzieciątka jak mogła najlepiej w tobołku

Żołnierze, którzy pilnowali bramy
przepuścili ją nic jej nie mówiąc, jak również i Józefa

Ale zatrzymali Cygankę mówiąc:

– Co niesiesz w tobołku, stara szelmo?

– Dziecko, moi przyjaciele, najpiękniejsze na świecie,

– Gdybyś niosła dziecko nie powiedziałaś nam o tym!

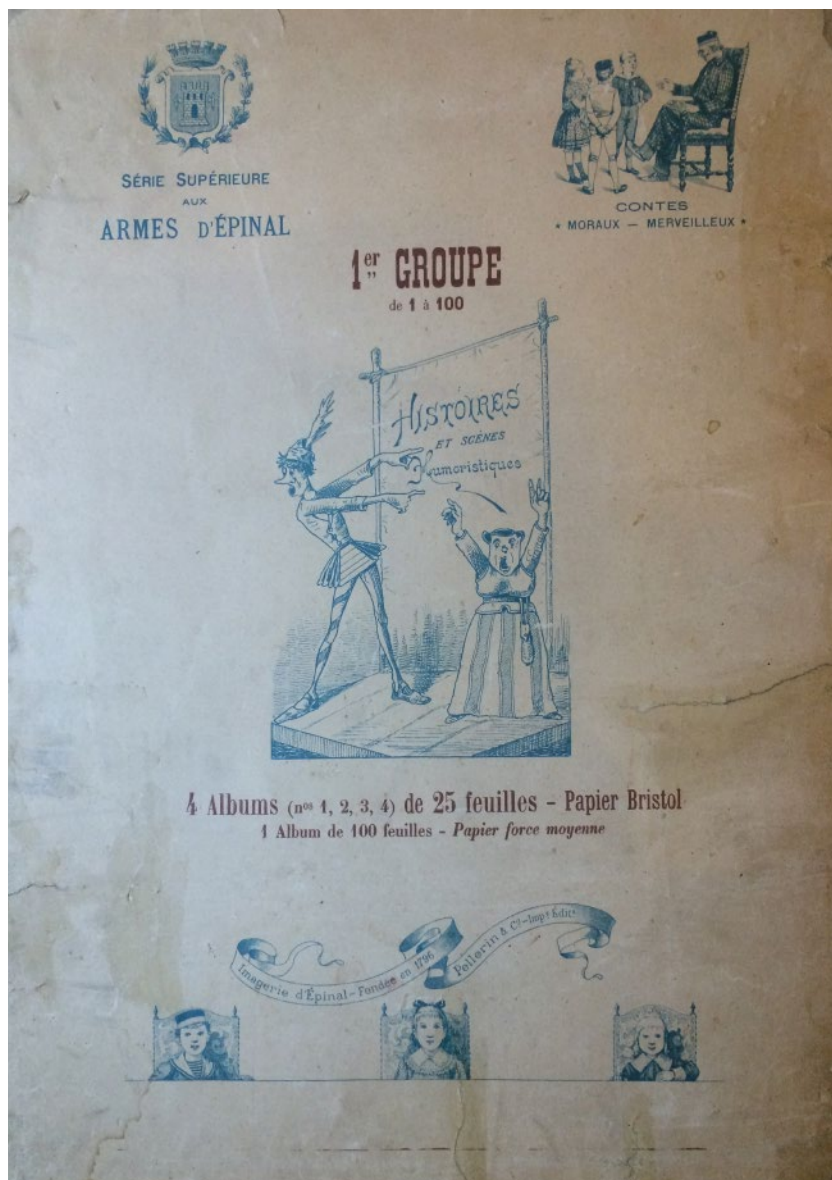
Żołnierze stali po obu stronach bramy
a Dzieciątko Jezus przeszło między nimi w tobołku Cyganki

Pour récompenser la Bohémienne d'avoir caché l'Enfant-Jésus aux soldats du Roi, le Bon-Dieu a permis aux Bohémiens de voler cinq sous par jour. S'ils en prennent davantage, ce qu'ils font aussi souvent qu'ils peuvent, ils ne sont responsables que du surplus, d'après la permission du Bon-Dieu.

Aby wynagrodzić Cygance to, że ukryła Dzieciątka Jezus przed żołnierzami króla,
Dobry Bóg pozwolił Cyganom kraść po pięć sous każdego dnia.

Jeśli wzięliby więcej, co i tak robią tak często, jak mogą, są – za przyzwoleniem
Dobrego Boga – odpowiedzialni tylko za tę nadwyżkę

Odwrocie obrazu

Adam Bartosz

BASQUE GRAPHIC LEGEND FROM MARCEL'S PAINTING

Illustrated legend in which God allows Gypsies to steal.

Keywords: legends about Roma, Roma and the New Testament